

الله
يَعْلَمُ
أَحْمَدَ

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	عنوان و نام پدیدآور:
درآمدی بر نظام تربیتی اسلام / محمدعلی حاجی ده‌آبادی.	مشخصات نشر:
قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۴.	مشخصات نشر:
پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ	شابک:
۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۳۹۶-۸	ووضعیت فهرست نویسی:
فایل	یادداشت:
چاپ اول: ۱۳۷۷.	یادداشت:
کتابنامه: ص. ۱۸۶ - ۱۸۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.	یادداشت:
چاپ سوم تا ششم: ۱۳۹۵ (فیپا).	یادداشت:
چاپ هفتم: ۱۳۹۶ (فیپا).	یادداشت:
چاپ هشتم و نهم: ۱۳۹۷ (فیپا).	یادداشت:
چاپ دهم: ۱۳۹۸ (فیپا).	یادداشت:
اسلام و آموزش و پژوهش	موضوع:
BP ۲۳۰/۱۸/ح ۱۳۹۴	رده بندي کنگره:
۲۹۷/۴۸۳۷	رده بندي دیویسی:
۳۹۰۶۰۰۷	شماره کتابشناسی ملی:

درآمدی بر نظام تربیتی اسلام

محمدعلی حاجی دهآبادی

مركز بين الملل
ترجمه و نشر المصطفى

درآمدی بر نظام تربیتی اسلام

مؤلف: محمدعلی حاجی دهآبادی

چاپ دهم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۲۹۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۲۶۱۳۴ دورنگار: داخلی +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹۰۱۰۵
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سهراه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

WEB <http://buy-pub.miu.ac.ir>

● @pub_almoststafa

با سپاس از دست اندکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

● ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی

● مدیر انتشارات: سید ابذر هاشمی هریکندی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: علی عبادی فرد

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این‌رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و بهروز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «جامعة المصطفى ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای محمدعلی حاجی ده‌آبادی مؤلف کتاب درآمدی بر نظام تربیتی اسلام و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿نَّ وَالْقَلْمَ وَمَا يُسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراویش نماید سوگند یاد کرده است و علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب، تا محراب کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است.

از این رو حقیقت مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند.

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد، کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده، و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا می‌بخشد.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمة الله و برپایی تمدن جهانی اسلام

را فرا روی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی مادی را نوید داده است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را برای تمامی آزادی‌خواهان و حق طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله)، بر حرکت فraigیر و بسیج همه توانمندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میانبر و دانش‌فراء، تأکید ورزیده‌اند.

جامعة المصطفی ﷺ العالمية، نمادی درخشنan از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی ﷺ و معارف بلند و تابناک مکتب اهل‌بیت ﷺ همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ نیز که مهمترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی ﷺ است، بومی‌سازی و باز تولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضایات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شباهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای محمدعلی حاجی ده‌آبادی، به عنوان درآمدی بر نظام تربیتی اسلام تهیه و تدوین شده است،

در چارچوب اهداف جامعه المصطفی ﷺ، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از مجموعه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به ویژه همکاران محترم انتشارات المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و نشر آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۱۷
تعریف تربیت.....	۱۷
واژه تربیت	۱۹
۱. تربیت فعالیتی «منظم و مستمر».....	۲۱
۲. گستره تربیت در تمام وجود انسان	۲۱
۳. تربیت، جریان بیرونی - درونی	۲۲
تفاوت تعلیم و تربیت	۲۳
نظام تربیتی.....	۲۵
عناصر نظام تربیتی.....	۲۶
۱. مبانی	۲۶
۲. اهداف	۲۸
۳. اصول تربیت	۲۸
۴. روش‌های تربیتی	۲۹
نظام تربیتی اسلام.....	۳۰
۳۱. اهمیت و ضرورت تبیین نظام تربیتی اسلام	۳۱
۳۳. اقسام تربیت	۳۳
فصل دوم: دین و تربیت	۳۵
نمای کلی بحث	۳۵

۱۲ درآمدی بر نظام تربیتی اسلام

۳۶	اهمیت و ضرورت بحث
۴۰	دین و معارف دینی
۴۱	قلمرو دین
۴۴	دین و نظام تربیتی
۴۷	روش کشف نظام تربیتی اسلام
۴۸	ارجحیت نظام تربیتی اسلام بر سایر نظامها
۵۱	فصل سوم: مبانی و اصول
۵۳	تعريف مبانی تربیتی
۵۳	اقسام مبانی تربیتی
۵۵	اصول
۵۵	رابطه اصول و مبانی
۵۷	مبنای اول: طبیعت ترکیبی انسان
۵۹	مبنای دوم: انسان واجد نیروی «عقل»
۶۱	۱. اصل تعقل»
۶۲	۲. اصل تزکیه
۶۳	۳. اصل اعطای بیشن (تعلیم حکمت)
۶۴	مبنای سوم: برخورداری از ظرفیت‌های وجودی مختلف
۶۵	۱. تکلیف به قدر وسع
۶۶	۲. عدالت در پاداش و معجازات
۶۶	مبنای چهارم: محدودیت‌های انسان
۶۹	۱. اصل سهولت در تکلیف
۶۹	۲. اصل مسامحت
۷۰	۳. اصل تقویت
۷۱	مبنای پنجم: تأثیرپذیری
۷۲	عوامل تأثیرگذارنده
۷۹	اصل اصلاح شرایط
۸۰	اصل ایجاد شرایط
۸۳	مبنای ششم: اراده و اختیار

۸۵.....	اصل حریت
۸۶.....	اصل ایجاد انگیزه
۸۷.....	مبانی هفتم: عبد و بنده خداوند
۸۸.....	اصل عبودیت و بندگی
۹۱.....	فصل چهارم: اهداف تربیت اسلامی
۹۱.....	نمای کلی
۹۲.....	تعريف هدف و هدف تربیتی
۹۴.....	ویژگی‌های خاص اهداف تربیتی
۹۵.....	اهمیت و نقش هدف و ضرورت تعیین و شناخت آن
۹۷.....	۱. جهت‌دهی به نظام تربیتی و ایجاد هماهنگی
۹۷.....	۲. ایجاد انگیزه و نشاط
۹۷.....	۳. معیار بودن برای ارزیابی
۹۸.....	منابع و مبانی تعیین و شناخت اهداف تعلیم و تربیت
۱۰۰.....	۱. مبانی فلسفی
۱۰۲.....	۲. مبانی دینی
۱۰۳.....	۳. مبانی علمی
۱۰۴.....	تقسیمات هدف
۱۰۵.....	۱. هدف یا اهداف غایی
۱۰۶.....	۲. تعیین و تشخیص هدف غایی
۱۰۹.....	(الف) قرب و رضوان
۱۱۲.....	(ب) هدایت و رشد
۱۱۲.....	(ج) طهارت و حیات طیبه
۱۱۳.....	(د) عبادت و عبودیت
۱۱۴.....	اهداف کلی
۱۱۶.....	اقسام اهداف کلی
۱۱۷.....	اهداف تربیت عقلانی
۱۱۸.....	۱. دعوت به تفکر و تعقل
۱۱۹.....	۲. شکوفایی عقل در پرتو بعثت

۱۲۱.....	اهداف تربیت دینی
۱۲۱.....	۱. پرورش حقیقت‌جویی و حق طلبی
۱۲۲.....	۲. پرورش خداجویی
۱۲۴.....	۳. پرورش فضیلت‌جویی
۱۲۶.....	۴. پرورش جاودان‌خواهی
۱۲۷.....	اهداف تربیت اجتماعی
۱۳۲.....	اهداف تربیت خانوادگی
۱۳۷.....	اهداف تربیت سیاسی
۱۴۱.....	فصل پنجم: روش‌های تربیت اسلامی
۱۴۱.....	معنای روش
۱۴۲.....	ارتباط روش‌ها با مبانی
۱۴۲.....	۱. ارتباط روش‌ها با مبانی انسان‌شناسی
۱۴۴.....	۲. ارتباط روش‌ها با مبانی جامعه‌شناسی
۱۴۵.....	۳. روش‌ها و مبانی ارزشی
۱۴۶.....	روش‌ها، اهداف و اصول
۱۴۷.....	روش‌ها، علم و دین
۱۴۷.....	اقسام روش‌ها
۱۴۸.....	قالب‌های روشی
۱۵۰.....	روش‌های عام
۱۵۱.....	۱. روش پرسش و استفهام
۱۵۲.....	۲. استفاده از قصه و داستان
۱۵۴.....	۳. روش ارائه علامت و نشانه
۱۵۵.....	۴. روش مقایسه اعمال
۱۵۵.....	۵. روش آموزش تلقین به نفس
۱۵۶.....	۶. روش استفاده از تشبیه و تمثیل
۱۵۸.....	۷. روش‌های تمھیدی (محبت کردن، همنشینی با صالحان و خوبان...)
۱۶۰.....	۸. روش موعظه و نصیحت

۱۶۳.....	روش‌های خاص.....
۱۶۴.....	۱. روش‌های ایجادی.....
۱۶۴.....	الف) روش تربیت الگویی (أسوه).....
۱۶۸.....	ب) بشارت دادن (تبییر).....
۱۷۱.....	ج) روش تشویق
۱۷۵.....	د) روش واداشتن و اجبار.....
۱۷۶.....	۲. روش‌های اصلاحی.....
۱۷۷.....	الف) تغافل.....
۱۷۸.....	ب) انتساب به غفلت و سهو.....
۱۷۹.....	ج) انذار.....
۱۸۱.....	د) روش محروم‌سازی و جریمه کردن
۱۸۲.....	ه) جبران عمل فوت شده
۱۸۳.....	و) مواجهه عملی متربی با نتایج سوء عملش.....
۱۸۴.....	ز) روش تنبیه.....
۱۸۹.....	سخن پایانی.....
۱۹۱.....	کتابنامه.....

